

Baş yazı_ Kendi ruhumuzu ararken

Birkaç asırdan beri tamamen üslûbunu yitirmiş şu dünyada herkes bir şeyin peşinde; biz de kendi ruhumuzu arıyoruz. Bu aramayı devam ettirebilirsek, kendimiz olarak dirileceğimiz günlerin çok yakın olduğunu söyleyebiliriz; evet, insanımızın kendine, kendi değerlerine yöneleceği günler yakındır. Bir tâlî'siz dönemde, sımsıcak dünyasını terk ederek çok garip arayışlara giren son birkaç nesil, kâh gidip maddeye ve makinaya sığındı kâh değişik fantezilere tav oldu, kâh kendini en çılgınca hezeyanlara saldı ve ömrünü cinnetler içinde geçirdi, kâh vahşileşti: kan döktü, kan içti, kan düşündü, kan konuştu ve kanlı deliler gibi yaşadı. Onun bu dağınıklığı, bu gaddar ve amansız ortamın edip eylediklerinin dayanılmaz hâle geldiği günümüze kadar da devam etti.

Ancak şimdilerde o, az dahi olsa, boşlukta bulunduğu farkına vararak alternatif düşüncelere kapı aralamaya, imandan söz edip geçmişe değerler atfetmeye başladı; evet düne kadar Allah'ı, Peygamber'i ağızına almazken, hatta milleti tahkir edip tarihî değerlerimize söverken, bugün o, pek çok düşüncesini ruh ve mânâ ile bezemekte, ifadelerini metafizik ibrişimleriyle örgülemekte... Milletçe bizim renk, bizim desen ve bizim âhengimizi vadeden bu kutlu günler, kesintiye uğramadan bir çeyrek asır daha devam edebilse, devletler muvazenesinde milletimizin ikbal yıldızının parlamaya muhakkaktır.

Bugüne kadar ruhî güçlerini yitirenler yitirdiler ve bir hiç uğruna, tıpkı mümbit olmayan topraklarda çürüyüp giden tohumlar gibi, heder olup gittiler. Evet bugüne kadar olan oldu ve tarihi yanlış yorumlamanın cezası olarak da pek çok kurban verildi, ırz çiğnendi, namus hırpalandı, millî ismet ve iffetimiz defaatle sarsıldı. Bundan sonra olsun, niyetlerimizi bir kere daha gözden geçirmeli, dileklerimiz iyi tutmalı ve geleceğimiz, kanla, gözyaşıyla sulanmaması için duygu, düşünce ve hizmet mantığında boşluklar bırakmamalı ve hep tetikte olmalıyız. Belli bir ölçüde kasırgaların dinmeye başladığı ve ufkumuzda peşi peşine emareleri emarelerin takip ettiği şu dönemde, elimizdeki imkânları evirip-çevirip değerlendirmeli, zamanın ölü noktalarına bile hayat üflemeli ve ona kendi hesabımıza mutlaka bir şeyler konuşturmalıyız. Esrarı, büyü, muhtevası ve sonsuzluğu hakkında yeni yeni bir şeyler hissetmeye başladığımız şu varlık kitabı ve kâinat meşheri, kendi sesini, soluğunu, hikmetini bütün bütün gönüllerimize duyuracağı ve ilimlerin diliyle milletçe ruhlarımıza hayatımızın gayesini fısıldayacağı güne kadar aktif sabır içinde, temkinli ve askerî ifadesiyle, "teyakkuz"da olmalıyız; olmalıyız ki milletimizin ikbalini istemeyen haricî düşmanlarımıza takılarak yakını uzak etmeyelim ve kazanma kuşağında kayıplara sebebiyet vermeyelim.

Evet, milletimize vadedilen ilâhî günlerin, binbir şafak emaresiyle renk renk tüllendiği şu durgun görünümlü aktif zaman aralığında, geleceği omuzunda, kendi renk ve kendi deseninden livâlarla temsil edecek aydınlık nesillerin ruh ve mânâ hamurunu, kendi teknemizde, kendi üslûbumuzla yoğurmamız ki milletimiz, geçmişten gelen düşünce zenginliği ve tarih şuuruyla, dipdiri olarak yeni oluşumlara taşınabilsin. Biz, milletçe bu çok önemli işi gerçekleştirmeye çalışırken, bilerek veya bilmeyerek, bu hayatî gayretlere karşı çıkmak isteyenler olabileceği gibi, onu küçümseyenler, hafife alanlar, hatta yanlış bulanlar da çıkabilecektir. Bütün bunlara karşılık biz de bir taraftan iradelerimizi, –ondaki şer eğilimlerinin kökünü kurutarak ve hayır meyillerini coşturarak– güçlendirmeye gayret edecek; diğer taraftan da her teşebbüsümüzü ihlas eksenli götürmeye çalıştığımız aynı anda, plan ve projelerimizde de akîf ve mantıkî boşluklara meydan vermeme titizliğini göstereceğiz. Biz inanıyoruz ki hedefimiz Hak hoşnutluğu, yol azığımız da

iman ve ihlas olunca, Allah bizi, yol boyu inayet avanslarıyla şahlandıracak ve nerede olursak olalım, hep O'nun ekstra tecellileriyle besleneceğiz.

Evet, gözlerimizi kapayıp Hakk'a kulluk neşvesi içinde dünyanın dört bir yanına saçacağımız tohumlar, O'nun inayetiyle bir gün mutlaka hayata yürüyecek; hatta çürüyüp gittiğini zannettiklerimiz bile, mevsimi gelince yediveren, yetmişveren başaklar gibi salınıp kendi tâli'lerinin bestelerini mırıldanacaklardır.

Yürüyeceğiz istikbale -Allah'ın inayetiyle- iman, ilim atbaşı; düşünce, ibadet iç içe; sebeplere riayet ve tevekkül sarmaş-dolaş; ümitlerimiz hareket kaynağı, sabır arkamızda koşturan bir yol arkadaşı; nîkmetler aynı nimet, nimetler de beklentisiz gelen avanslar gibi her şeyin gerçek kaynağına itimat referansı...

Biz yürüyeceğiz; O da gözlerimizde ötelere dalga boylu ziya tecellileri, kulaklarımızda sözlerin en doğrusunu bulandırmadan alma yeteneği ve sinelerimizde hikmet televvünlü ilhamlarıyla bizi hep koruyup kollayacak ve yol yalnızlığına bırakmayacaktır. Elverir ki O'nunla aramızdaki Hâlık-mahlûk münasebetini bozmayalım ve O'nun iltifatlarını, ülfet ve sürekliliğin renkleri uçuran, tazelikleri solduran hazan esintili atmosferine terk etmeyelim.

Hep yürüyeceğiz, günümüzde bütün bütün durgunlaşmış ve hantal yığınlar hâline gelmiş şimdilerin insanından, dünyaya yepyeni şeyler vadeden aydınlık nesilleri bulup çıkarmaya doğru... Şunu-bunu karalamadan, kimseye çamur atmadan; daha çok düşüncelerimizi aksiyona göre planlayarak, aksiyonlarımızı da cankurtaran ekiplerin üslûbuyla sürdürerek kansız-irinsiz, kinsiz-nefretsiz yolcuların da bulunduğunu göstermek için, yollara da yollardaki tersliklere de takılmadan hep yürüyeceğiz. Binbir türlüşüne şahit olduğumuz cinayetlere, şekavetlere af ilan edeceğiz iddiasında değiliz; olamayız da. Umumun hukukunun söz konusu olduğu yerde gönüllerdeki af duygusu adaletle inkılap eder ve yaşama üslûbu, insanlık dışı davranışlara kapalı hâle getirilir. Evet, iyilikler ve iyiliklere taşıyan köprüler, o köprüleri geçebilme duygusuyla dopdolu insanların mükafatlandırıldığı şehrahlara hâline getirilmesi insana saygının ifadesi olduğu gibi, kötülere ve kötülöklere yol verilmemesi de insana karşı ayrı bir ihtiramın ifadesidir. Evet, her zaman insanlar, iyiliğe imrendirilmeli, kötülüğe, kötü yollara karşı da uyarılmalıdır ki hiç kimse "Suç bizde değil, biz bu yollara itildik..." demesin.

Aslında böyle düşünenler, mevcut sefalet ve perişanîyetlerinin sorumluluklarından sıyrılmak için böyle tutarsız mazeretlere sığınmaktadırlar; daha doğrusu bunlar, insan olma farklılığını kavrayamamış mütefessih ve derbeder ruhlardır. Evet, gerçek insanî ruh taşıyanlar, içinde neşet edip geliştikleri topluma ait bir kısım sorumluluklar yüklenme mecburiyetindedirler. Böyle bir sorumluluk şuuru, insanî ruhun, insanî idrakin ve insanî düşüncenin gereği; insanı bu hayatî dinamiklerle donatan Zât'ın da emri ve isteğidir. Vicdan bütün bütün tefessüh etmemiş, şuur dumura uğramamış, idrak de körelmemişse insanın böyle bir sorumluluğa karşı lakayt kalması düşünülemez.

Bizler, hakikî insan olma mülâhazası açısından, kendimizi hâlihazırdaki bütün tersliklerin sorumlusu biliyor ve yarınki dünyaların huzur, emniyet ve istikrarı adına, son bir kere daha "insan" ve "kültür" diyoruz; diyor ve ruhumuzdaki gerçek hürriyetin ilk merhalesi ve son noktaya ulaşmanın da biricik meşalesi "iman"ın önceliğini bir kez daha vurgulamak istiyoruz.

Evet, azgınlaştırılmış nesillerin yeniden insanlığa kazandırılmasında ilk merhale ve en birinci iş, onların imanlarını, imanlarının sürekliliğini ve o imanın, vadettiği şeylerle beraber insanın tabiatının bir derinliği hâline getirilmesidir. Nesillere iman kültürü aşılansarak onlara, varlığın perde önü, perde arkasını izah etmek, ruhlarına duyurmak ve onların, imanın sınımsız

atmosferinde her şeyi şefkatle kucaklamalarını sağlamak, yakın tarihimiz itibarıyla bir türlü zapturapt altına alamadığımız, çözümlenip gitmelerini önleyemediğimiz nesillere kurtarıcı bir iksir olacaktır. İmanla böyle bir temizliğe ermeyen ruh, vahşetten tamamen sıyrılamaz, tecavüzden kendini alamaz; insanları sevemez, onlarla uzlaşamaz ve hele asla semavîleşmez; semavîleşmesi bir yana, böyle birinin ihtiraslara bulaşması, ömrünü kinler, nefretler içinde geçirmesi; her zaman kirlenip kararması, körelip duygusuzlaşması, kabalaşıp hoyratlaşması kaçınılmazdır. Evet, iman, insanın varlığı daha bir farklı duymasını, dinlemesini, yorumlamasını sağlar, ona sonsuzun marifet ve sevgisini aşılır, varlıkla birleştirir, kin, nefret ve zaafalarını tadil eder, dağınıklıktan hâsıl olan binbir ızdıraptan kurtarır.

Günümüzde imanla böyle bir enginliğe ermiş; şimdilik cılız, fakat ümit ve istikbal vadeden her seviyedeki nesillere, mutlaka hizmet zevki aşılmalı, onlarda, karşılıksız, menfaatsiz, beklentisiz ve içinde şöhret, makam, mansıp vaadi bulunmayan vazife ve sorumluluk duygusu geliştirilmelidir ki ne devletten ne halktan ne de bir kısım güç odaklarından destek alma, ikbal bekleme mülâhazasına girmesinler; girmesinler ve her yerde millî düşünce meşalemizi tutuşturacak ilim ve irfanla mamur kompleksler belli arzulara, belli ihtiraslara takılıp kalmasın; hep rıza eksenli, istihdam mülâhazalı, ruh iffeti ve diğergâmlık duygusuyla devam etsin. Bu konuda hakikat aşkının ayrı bir önemi olduğu da mutlaka vurgulanmalıdır. Okuma, düşünme, çalışma, araştırma; hakikate hakikat olduğu için bağlanma sevdasıyla birleşince, zannediyorum cihanları fethedecek bir güç hâline gelir. Hakikat aşkı, asırlardan beri, belli konularda da olsa, bazı milletleri göklere yükselttiği hâlde, biz bu durumu, duygularına, düşüncelerine zincir vurulmuş ruh mefluçları gibi, bazen imrenerek ve özenerek, bazen de iç çekerek hep uzaktan temaşa etmişizdir. Şimdilerde bu önemli hususun belli bir kesim tarafından heceleniyor olmasını takdirle karşılasak bile, ciddî bir ilim zihniyetiyle ele alındığını söylememiz oldukça zordur. Biz, ruhlarda maddî-manevî semavîleşme düşüncesi meydana getirecek olan, ahlakî ve kültürel buudlarıyla hakikate iman blokajı üzerinde oturmuş ilim zihniyetine muhtacız. Düşüncenin sürekli inkişafı, bilginin pratiğe dönüşmesi, dönüşüp gelişme vadedmesi şimdiye kadar ancak böyle bir ilim zihniyetinin iticiliğiyle gerçekleşmiştir ve gerçekleşecektir. İlim zihniyeti bir esastır, ilim ve teknoloji ise onun sadece iki küçük ürünüdür. Bir dönem itibarıyla bizde, şimdilerde de bir bölümü itibarıyla Batı'da var olan bu ölçüdeki ilim zihniyetine, bugüne kadar sahip çıkmış ne seviye insanlarına, ne azim kahramanlarına, ne yüksek performanslara ve harcanmış ömürlere şahit oluruz!

Geleceği yeniden inşa edecekler de yine bu kahramanlar arasından çıkacaktır. Onlara, hakikat aşkını, ilim sevgisini, araştırma ruhunu ve yenilenme esprisini iyi öğretebildiğimiz ve onları, ruh ve mânâ köklerine ait olanla-olmayanı birbirinden tefrik edebilecek seviyeye yükselttiğimiz ölçüde, bu daracık, kirlenmiş, tersliklere yenik düşmüş aynı dünya içinde daha geniş, daha temiz ve uhrevî güzellikleri çağrıştıracak daha ahenkli ve geniş bir dünya inşa edeceklerdir. Bu dinamiklerle irtibatlandırılarak hakikat aşkına ulaştırılan nesillerin kendi milletlerinin kahramanları olmalarına mukabil, ruhzede, mânâzede derbeder yığınlar, milletimiz için her zaman bir âr ve ayıp vesilesi sayılacak ve toplumumuzun tâli'ini karartacaklardır.

Geleceğe damgalarını vurma konumunda bulunan aydınlarımızın, ellerindeki imkânları değerlendirerek, müstakbel nesilleri, kalblerin sultanlığına hazırlayıp, kaybetme çukurlarını kazanma zirveleri hâline getirecekleri ümidini besliyoruz.

Sızıntı, Eylül 1996

İnsan çok buudlu bir varlık. Bir taraftan anatomi ve fizyolojisiyle bir bedene ve atomlarla yazılmış bir genetik şifreye sahipken, diğer taraftan zihin, şuur, vicdan ve sayısını, derinliğini tam bilemediğimiz kalbî lâtifelerin teşkil ettiği manevî donanımıyla tam bir bilmece. Hem maddî hem de manevî buudumuzun sağlıklı olması için bütün semâvî dinlerde bazı farklı uygulamalarla birlikte namaz ve oruç ismiyle bildiğimiz iki ibadet dikkati çeker.

Mevzuyu anlamada şöyle bir metafor kullanabiliriz: Nasıl ki bir cep telefonu, televizyon, otomobil vs. herhangi bir eşya üreten bir firma bu âletlerin nasıl kullanılacağına dair bir kullanma kılavuzunu da birlikte verir. Bu kılavuza bakarak hangi düğmenin neye yaradığını, hangi kolu çekersek, hangi vidayı gevşetirsek ne olacağını öğreniriz. Ayrıca cihaza nasıl bakılacağı konusunda da çok sayıda bilgiler veren bu kılavuza uyulmadığı takdirde hangi arızaların ortaya çıkabileceği de belirtilmiştir. Bu örnekte olduğu gibi insanın maddî ve manevî donanımı ile tam bir uyum içinde olan namaz, zihnî, ruhî ve fizikî bir uygulama olarak sağlık açısından çok sayıda faydalarıyla artık bilimin konusu olarak da gündeme gelmekte ve araştırmalara konu olmaktadır. Ancak önemli bir husus, namazın ortopedist ve fizyoterapistlerin tavsiye ettiği bir spor türü olmayıp Allah rızası için ibadet olarak kılınması gerektiğidir. Aşağıda kısaca zikredilecek faydalar, namazın yan faydaları ve hikmetleri olarak Rabbimizin takdir ettiği ikramlardır.

Psikolojik Faydalar

Yeni sayılabilecek bir araştırmaya göre, namazın stresle ilişkili hormonları sentezleyen genlerin ifadesi üzerindeki tesirleri enteresan bilgilere sebep olmaktadır. Düzenli olarak namaz kılan 83 sağlıklı kadın ve erkeğin katıldığı bir çalışmada, hem namazdan önce hem de sonra alınan tükürük örneklerinde kortizol ve alfa-amilaz hormon seviyeleri ölçülmüştür. Laboratuvar neticesine göre kortizol seviyesi namazdan sonra önemli ölçüde artmış ve sonra azalmıştır. Ayrıca alfa-amilaz konsantrasyonunun artışı, başlangıç değeri düşük olan deneklerde de meydana gelmiştir. Namazdan sonra kortizol ve alfa-amilaz hormonlarının değişimi, başlangıç seviyeleriyle ilişkili olarak optimum aralığa yaklaşacak şekilde değişmiştir.¹ Genel olarak bu çalışmanın bulgularını hesaba katarak, namazın stres tepkisini düzenleme yoluyla zihin ve beden huzurunda, hatta gen ifadesi seviyesinde bile müessir bir rol oynadığı sonucuna varabiliriz.

Beyin nörotrofik faktörü olarak bilinen ve anksiyete, depresyon ve benzeri nörolojik psikiyatrik bozukluklarla ilişkili bir protein, strese karşı tepkiyi, nöronların gelişmesini, hayatta kalmasını ve esnekliğini desteklemekle bilinmektedir. Akut veya hızlı gelişen stresi artırmasıyla bilinen bu proteinin² seviyesi ile saydığımız hastalıklar arasında ciddi bir münasebet bulunmuştur. Namazdan sonra bu beyin nörotrofik faktörü ifade eden genlerin^{3,4} aktivitesinin ve ilgili hormonun stresle ilişkili kronik bozukluklarda azaldığı tespit edilmiştir.

Stres kaynaklı diğer bozuklukların ortaya çıkardığı diğer bir arıza ise çeşitli dokularda görülen iltihaplanmalardır. Son 20 yıldır yapılan araştırmalar, iltihaplanmaya sebep olan proteinin de anksiyete bozukluklarıyla alakalı olduğunu göstermiştir.⁵ Psikososyal stres kronik iltihap durumlarına sebep olabilir. Meselâ, bir myokin çeşidi olan IL-6, psikolojik strese ve ateşle kendini gösteren durumlarda uyarıldığında anti-inflamatuar (iltihap çözücü) bir tesir gösterir. Kısacası namazın stresin moleküler seviyedeki biyolojik belirtileri üzerinde önemli bir tesiri olduğu görülmektedir.

Nörolojik Faydalar

Beden ve ruhun birlikte sağlığı _ Namaz

Secde, başın kalbten daha aşağıda olduğu ve dolayısıyla daha fazla kan aldığı tek pozisyonudur. Bu da hafıza ve fonksiyonlar üzerinde mÜspet bir tesir hâsil eder. 935 kişinin dâhil edildiği ve kişilerin aylık namaz kılma sayısı ile normal, Alzheimer'li ve hafif zihnî bozukluk gösterme belirtilerine göre gruplandırıldığı bir çalışmada, namaz kılanların zihnî kabiliyetlerinin daha yüksek olduğu; hareket hızı, reaksiyon süresi, yön kontrolü ve dinamik denge açısından daha üstün oldukları bulunmuştur.⁶

Namazın elektroensefalografi (EEG) ve otonom sinir aktivitesinin nisbî gücünü (RPa) araştıran bir çalışmada namaz sırasında, beynin occipital ve parietal bölgelerindeki ortalama sinir faaliyetinde ve parasempatik indeks olarak yüksek frekanslı güç biriminde anlamlı bir artış gözlenmiştir. Bu arada, düşük frekanslı güç birimi ve sempatik indeks azalmıştır. Bu değişiklikler, otonom sinir sistemindeki parasempatik bileşende artış ve sempatik bileşende azalma ile ilişkilidir. Bu sebepten, düzenli namaz kılmak rahatlamayı teşvik etmeye, endişeyi en aza indirmeye ve kardiyovasküler riski azaltmaya yardımcı olabilir.⁷

Bunun dışında dinî bağlılığın ve maneviyatın genellikle daha iyi sağlık neticeleriyle alakalı olduğu ortaya konulmuştur. Dünya çapında milyonlarca Müslüman'ın günde beş kere düzenli olarak kıldığı namaz, sadece fizikî bir aktivite değil, aynı zamanda çeşitli Kur'ân ayetlerinin okunmasıyla ve dua sırasındaki duruş ve yakarış pozisyonlarıyla bir bütündür. Namazın kişilerin sağlık durumu üzerinde mÜspet tesirleri olduğunu gösteren çok sayıda çalışmadan yine birisinde namazın psikolojik, kardiyovasküler ve kas-iskelet sistemi üzerindeki etkileri araştırılmıştır.⁸

Mayo Clinic'teki araştırmacılar, dinin hastaların fizikî sağlığı üzerindeki tesirini ele alan 350 çalışmayı ve ruh sağlığı üzerindeki işleyişini araştıran 850 çalışmayı incelemiştir. Çoğu alışma, dinî bağlılığın ve mâneviyatın daha iyi sağlık sonuçlarıyla, daha uzun ömür, sıkıntılarla başa çıkma başarıları ve daha az anksiyete, psikolojik stres, depresyon ve intiharla ilgili olduğunu göstermiştir.⁹

Mâneviyat ve dindarlığın sağlığa olan mÜspet tesiri muhtemelen sağlıklı beslenme, daha az sigara ve alkolizm, daha düşük stres ve depresyon oranlarına, iyimserlik ve ümitli olarak sosyal bağların güçlenmesine dayanmaktadır. Son alışmalar duanın sağlık üzerindeki etkilerini bilimsel bir bakış açısıyla incelemeye çalışmıştır. 4404 Müslüman fert üzerinde yapılan bir ankette, araştırmacılar düzenli olarak dua eden katılımcıların daha iyi sağlık durumuna ulaştığını ve daha olumlu sağlık davranışları sergilediğini gösterdiler; ayrıca namazın bütün vücut sistemlerinde çok daha farklı tesirlere sebep olduğunu da tespit ettiler.

Kas ve İskelet Sistemine Faydaları

İki rekatlık bir namazda vücutun çoğu kas ve eklemi vazife yapar. Bu tür bir aktivite, yaşlılar da dâhil olmak üzere çoğu hasta için uygundur. Namaz, bir tür esneme egzersizi olarak düşünülebilir. Namaz sırasında yapılan fizikî aktiviteler, her yaşa ve farklı şartlara uygun, basit ve hafif egzersizlerdir. Namaz sırasındaki, hafif kas kasılması ve gevşemesi uyumlu bir şekilde yapılır ve bu da kasların aşırı yorulmadan esnek olmasını sağlar. Namaz sırasında sırt yüzeyinde bulunan iki kasın (erektör spinae ve trapezius) elektriksel aktivitesi incelenmiş ve her iki kasın da rükû ve secde pozisyonlarında kasılma ve gevşeme açısından dengeyi koruduğu gösterilmiştir.¹⁰

Namaz kılmak boyun omurgasındaki eklemleri ve diskleri tutan, yaşa bağlı yaygın bir rahatsızlık olan cervical spondylosis hastalarında boyun kaslarının gücünü artırabilir. Namazın sonunda başı her iki omuza doğru çevirmek olan selam verme hafif bir boyun egzersizi olarak çok faydalıdır. Yakın zamanda 200 katılımcı ile yapılan ve bir buçuk yıl takip edilen bir çalışmada, düzenli namaz kılmamanın servikal spondilozun önlenmesine yardımcı olabileceği gösterilmiştir.¹¹ Namazın psikofizikî refahı desteklemedeki tedavi edici yönleri olarak duruş dengesinin korunması, kas tonusunun sağlanması, dolaşımın iyileştirilmesi ve ağırlık taşıyan eklemlerdeki osteoartritin azaltılmasında koruyucu bir rol oynayabilmesi gibi kas-iskelet sistemi faydaları birçok yazar tarafından kabul edilmiştir.^{12,13}

Aynı ırka mensup ancak farklı dinlere sahip Taylandlı yaşlılar üzerinde yapılan bir araştırmaya göre diz ağrısı yaygınlığı, Budistlerde Müslümanlara göre anlamlı derecede daha yüksekti, Müslümanlarda ise daha düşüktü. Çocukluktan beri uygulanan ve dizleri derin esnemeye zorlayan namaz hareketleri, dizleri çevreleyen yumuşak dokuyu gerdiği için eklem kıkırdağının sertliğini azaltabilmektedir.¹⁴

Kardiyovasküler Faydaları

Namaz kılanlarda kalb-damar rahatsızlıkları daha azdır; daha az kardiyovasküler hastalıkla ilişkilidir.¹⁵ Namaz hareketleri, fizikî egzersiz değeri açısından hafif egzersize eş değerdir. Namaz boyunca tekrarlayan ayakta durma-oturma ve fizikî hareketler de derin ven trombozunun önlenmesine yardımcı olabilir.¹⁶ Enteresan bir deney olarak, 30 Müslümanın yarısından gerçek namaz kılmaları, diğer yarısından ise aynı sürede sadece namaz hareketlerini taklit etmeleri istenmiştir. Kalb hızı ve kan basıncı gibi kalb ile ilgili değerler ölçüldüğünde gerçekten namaz kılanların değerlerinin, namaz taklidi yapanlara göre çok iyi bir skor ortaya koyduğu görüldü. Dinî inancın hâsıl ettiği ruh hâli, düşük kan basıncıyla uygunluk gösteriyordu. Namazın hem sistolik hem de diyastolik kan basıncında düşüğe sebep olduğunu ve bu yüzden hafif hipertansiyonlu kişiler için faydalı olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷

Bütün bu tespitlerden anlaşılan, namazın zihin ve beden tıbbı, dejeneratif kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları gibi kronik hastalıkların önlenmesine ve kronik hastalık semptomlarının hafifletilmesine yardımcı olduğudur. Bu ibadette yapılan fizikî aktiviteler, kan akışını iyileştirerek ve kas-iskelet sistemi zindeliğini artırarak engelli yaşlı hastalarda rehabilitasyon sürecine yardımcı olur.

Günaha hayat hakkı tanımama

Farsça bir terim olan günah kavramı, İslamî literatürde farklı şekillerde ifade edilse de “dinen işlenmesi caiz olmayan ve doğası gereği hoş karşılanmayan eylemler”[1] tanımı genel kabul görmüştür.

Günahlar, niteliklerine göre büyük ve küçük günahlar olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Şirk, yalan, faiz, zina, uyuşturucu kullanımı ve aldatma gibi eylemler büyük günahlar arasında yer alırken, bunlardan daha hafif olan pek çok yanlış tutum ve davranışlar da küçük günahlar kategorisinde yer almaktadır.

İslam âlimleri, şu hadis-i şerifi esas alarak küçük günahların sürekli olarak işlenmesinin zamanla büyük günahlara dönüşebileceğini belirtmişlerdir: “Hiçbir büyük günah, tövbe ve istiğfar edildiği

takdirde, büyük kalmaz. Ve hiçbir küçük günah da ısrar edildiği takdirde, küçük kalmaz/büyür.”[2]

Bediüzzaman Hazretleri, günahın insanı küfre götürebileceği tespitini yapar. “Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol var. O günah, istiğfarla çabuk imha edilmezse, kurt değil, belki küçük bir manevî yılan olarak kalbi ısırıyor...”[3]

Günah: Fitratla Zıtlık

Günah, Kur’ân-ı Kerîm’de ism, zenb, vizr, cünâh, hûb, isyân, hıyânet, cürm, hatfe, seyyie gibi farklı kavramlarla ifade edilmiştir. Bu kavramların ifade ettikleri anlam yelpazesine bakıldığında günahı “beşerî arzunun ilâhî arzuya uymayı reddetmesi”veya “Yaratıcı ile ittifakın bozulması” şeklinde de tarif etmek mümkündür.[4] Mesela Arapçada “zenb” kelimesiyle, kuyruk mânâsına gelen “zeneb” aynı kökten türetilmiş iki kelimedir. Kelimelerin taşıdığı mânâ perspektifinde şu tespit yapılabilir: Günah, insan fitratına ters, tabiatına aykırı olan ona takılmış kuyruk gibidir. Muhterem Fethullah Gülen Hocaefendi, günahı bir iç çöküntü, terslik ve fitratla zıtlık olarak izah eder ve günahın farklı yönlerine şu şekilde dikkat çeker: “Günah iradenin yüzüne atılmış bir tükürük ve ruha içirilmiş bir zakkumdur ki insana bahşedilen bilimum istidat ve yüce duyguları söndüren bir fırtına ve kalbî hayatı çepeçevre saran zehirli bir dumandır. Bu fırtınaya maruz kalan kurur; bu zehirli havayı teneffüs eden de ölür...”[5] Günaha karşı umursamazlık ise en büyük günahdır...”[6]

Mümin Kalbine Günahın Etkisi

Günahın ruhta ve kalpteki etkisi şahısların dinî yaşantıdaki hassasiyetleri açısından farklılık gösterir. Ahlakî değerlere göre yaşamaya gayret eden bir mümin için günah, ruhsal dengesini derinden etkileyecek kadar ağır bir yük; dikkatli yaşamaya özen göstermeyen ruhlarda ise günaha girme, bulaşma çok önemli görülmeyebilir.

Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu hadisi bu durumu açıklar mahiyettedir: “Mümin günahını, üzerine her an düşebilecek bir dağın dibinde oturan biri gibi görür; dağın üstüne yıkılmasından korkar. Fâcir ise, günahı burnunun üzerinden geçen bir sinek gibi hafif görür.”[7] Bu iki farklı davranış failerini günaha karşı tedbir alma ve tövbeye götürmesi açısından da önemlidir. Bir mümin kendini böyle bir tehlike altında gördüğünden daha o günah kapısını çalmadan gerekli tedbirleri alır; olur da düşer sürçerse derhâl kendisini affedecek Rabbinin kapısına iltica eder. Günahı ve etkilerini küçümseyen facir ise her günahta manevî atmosferden biraz daha uzaklaşır hatta zamanla amelindeki bu eksiklik itikadını kemiren bir manevî musibete inkılap eder.

Konuyla alakalı Üstad Bediüzzaman Hazretlerinin şu yaklaşımı da hatırlanmaya değerdir:

“Utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının görmesinden çok utanır. O zaman, kendisini gören meleklerin ve ruhanî varlıkların vücudu günah işleyen kimseye çok ağır gelir. Utanmaktan dolayı, o söz ya da eylemin günah olmadığını iddia etmeye başlar. İşlediği günahlarını gören meleklerin varlığını inkâr etmek ister. Hattâ utanmanın şiddetinden, âhîret gününün gelmeyeceğini temenni eder. Şayet hesap gününü inkâr eden küçük bir vehim bulursa, ona sıkı sıkıya sarılır ve o vehmi kocaman bir delil sayar. Küçük bir işaret ile melekleri inkâr etmek arzu eder.”[8]

Mümince bir tavır ve Allah’ın (celle celâluhu) rahmetinin genişliğinin bilinmesi günahın esas hedefi olan kalbe yönelip imana zarar vermesinin önünde sedd-i zerâi vazifesi görebilir. Şu âyet günah işleyen ama pişman olup tövbe kapısına koşan mümin için müjde mahiyetindedir:

“De ki: Allah şöyle buyuruyor: “Ey nefislerine uyup da sınırlarımı aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin, Allah bütün günahları bağışlar, şüphe yok ki O, çok bağışlayan ve çok acıyandır.” (Zümer, 39/53) Rahmet Peygamberi Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise her cuma hutbede okunan şu hadis-i şerifi ile günah zehrinin panzehrini ifade eder: “Günahına tövbe eden, onu hiç işlememiş gibidir.”[9]

Kalbin Musibeti

Kalp; akıl, marifet, ilim, niyet, iman, hikmet ve kurbet gibi insan için çok hayâtî hususların kalesi mesabesindedir. Kalp ayakta ise bu duygular da hayatta sayılır; o, yıkılmış veya bir kısım mühlikâtla sarsıksa bu latifelerin hayatiyetinden, devam ve temadisinden bahsetmek de oldukça zordur.[10]

Nebiy-i Muhterem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu konuda şöyle buyurur: “Helal bellidir, haram da bellidir; ikisi arasında pek çok insanın farkına varamadığı şüpheli şeyler bulunmaktadır. Bu şüpheli şeylerden sakınan dinini de ırzını da korumuş olur; her an yasak bölgeye girmek üzere olan çobanın koyunları gibi kişi, her an bu şüpheli şeyleri işleyebilir. Beni iyi dinleyiniz! Her kralın bir koruluğu vardır, Allah’ın yeryüzündeki koruluğu haram kıldıklarıdır. Beni iyi dinleyiniz! Vücutta bir et parçası vardır, o ıslah olduğunda bütün vücut ıslah olur, bozulduğunda bütün vücut bozulur; dikkat edin, o et parçası kalptir.”[11] Bu hadise göre kalbin selameti, maddî-manevî hayatın selametidir. Kalbin kirlenmesi ile günahın sıkı ilişkisi vardır. Bu sebeple kalbi günahlardan uzak tutmaya gayret edip onu tertemiz tutmak, latifeleri öldürmemek esas olmalıdır.

Günahlara Hayat Hakkı Tanımama Adına Yapılabilecekler

Tövbe Kapısından Ayrılmamak: İnsan var gücüyle günahlardan uzaklaşmaya gayret etmelidir. İmtihanlar arenasında yaşayan insan kulluk vazifesini yerine getirirken düşmeler sürçmeler yaşayabilir. İşte bu durumlarda Rabbinin engin rahmetine iltica ederek tövbe kurnalarında yıkanırsa günahın ömrünü kısaltmış ve kısır bir daireden kurtularak başka günahların ağına düşmemiş olur. Kur’ân’da tevbe “nasûh tövbe” olarak tanımlanır. İnsan, tövbeyle o ıstırap verici psikolojiden kurtulup iç huzura kavuştuğu gibi, bu tavrıyla Rabbinin de memnun eder. Efendimiz “günahından tövbe eden, hiç günah işlememiş gibi olur” buyurmuştur.[12]

İnsanın Zaaflarının Farkında Olması: İnsan, ruh ve bedenden müteşekkil bir varlıktır; güçlü ve zayıf yönlerini tanıması, başarıyı elde etmenin yanı sıra dünya ve ahiret saadetinin de temel şartını teşkil etmektedir. Bu sebeple insanın fitratındaki boşlukların farkında olması, onu günahlar konusunda da koruyacak böylece gündelik hayatta daha dikkatli bir ömür sürülecektir. Manevî Donanım ve Metafizik Gerilim: Maneviyat, kalp ve ruhun derece-i hayatında bir hayat sürdürme gayreti mümin ile günahlar arasına kazılmış hendek gibidir. Maneviyat günümüzün pek çok sorununa çözümler sunacak sihirli bir kelimedir. Özellikle günümüz dünyasında inanmış insanları meşgul eden problemlerin önemli bir bölümü, maneviyatsızlıkta yatmaktadır. Günah konusunda da manevî hayatına dikkat etmeyen, metafizik gerilimi kıvamında olmayan kimselerin günaha ve hataya daha meyilli oldukları veya olacakları aşikârdır.

Cemaatten Ayrılmama, Hayırhah Arkadaşlar Edinme: Birlikte olmak kişiyi korur, muhafaza eder. Nitekim bu konuda bazı âyet ve hadislerde birlikte hareket etmenin ilâhî inayete vesile olacağı ifade edilir. Bu açıdan bulunduğumuz yerlerde aynı duygu ve düşüncedeki kardeşlerimizle bir arada olmak, onlarla hasbihâl etmek, maneviyatımız adına yapılan programları düzenli takip etmek günahlarla mücadele adına kuvve-i maneviyemizi takviye eder. Özellikle her şeyden ve herkesten uzak durmayı tercih eden kimseler, bu şekilde kalmaya devam ettikçe bazı günahlar

dahi o kimselere normal gelmeye başlayabilir. Hatta var olan manevî birikim bu uzak durmayla iyice kaybedilebilir. Farklı bir yazının konusu olmakla birlikte Habeşistan'a hicret eden Ubeydullah bin Cahş'ın arkadaşlarından ayrılması, salih bir topluluktan uzak kalması neticesinde dinden uzaklaşmasına bu zaviyeden bakılabilir.

Salih Amel ile Beslenmek: İman fidanı amel suyu ile beslenmezse kurur. İman, müminin Allah ile bağıdır. Bu bağ salih amellerle daha kuvvetli hâle gelir. Salih amel bir insanı gelecekte yaşayacağı muhtemel imtihanlardan da korur. Nitekim Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) fitne dönemleri ortaya çıkmadan salih amelleri işlemekte acele ediniz buyurmaktadır. Gelecekte insan maddî-manevî imtihanlardan bugün yaptığı ibadetler ve amelleri sayesinde kurtulabilir. Onun için günahlara hayat hakkı tanımama noktasında, salih amelle beslenme çok çok önemlidir. Burada kastedilen tabîî ki, ibadet eden, asla imtihan olmaz demek değildir. İmtihan her durumda söz konusudur. Ancak inanmış kimseler Allah'a olan yakınlıkları ve güzel amelleri vesilesiyle bu imtihanların üstesinden daha rahat gelebilirler.

Ezcümle günah, insan olmanın tabîî sonucudur. İnsan istidatları itibarıyla melekleri geride bırakabilecek bir donanımda; kötü amelleri cihetiyle şeytanlardan aşağı düşecek mahiyettedir. Hata, kusur, günah insan için vardır. Kaybetme kuşağında kazananlardan olmak için insan, tövbe ikliminden ayrılmadan düşer düşmez hemen kalkıp doğrulmasını bilmeli, mücadeleyi ümitsizliğe düşmeden sürdürmelidir.

Efendimizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) kulluk yolculuğunda kılavuz olacak şu nebevi beyanıyla bitirelim:

“Nerede ve nasıl olursan ol, Allah'tan kork. Kötülük işlersen, hemen arkasından iyilik yap ki o kötülüğü silip süpürsün.”[13]

Birlikte yaşamanın üç farklı yorumu

Modern düşünce tarihinde bazı isimler, yalnızca kendi dönemlerini açıklamakla kalmaz, kendilerinden sonraki entelektüel tartışmalar üzerinde de belirleyici bir etki yapar. Demokrasi, kamusal alan ve iletişim üzerine geliştirdiği teorilerle çağdaş felsefe ve sosyoloji literatüründe merkezi bir konuma sahip olan Alman filozof ve sosyolog Jürgen Habermas, bu isimlerden biridir. Habermas, özellikle iletişimsel akıl, kamusal alan ve müzakereci demokrasi kavramları üzerinden, modern toplumlarda bir arada yaşamanın imkânlarını sorgular, eleştirel bir düşünce ufku ortaya koyar.

Onun ortaya koyduğu bu çerçeveye yalnızca Batı düşüncesiyle sınırlı kalmaz. Farklı düşünce geleneklerinde, farklı kavramlarla fakat benzer bir ruhla tekrar karşımıza çıkar. Bu benzerlik yalnızca kavramsal bir yakınlık değil, aynı zamanda insanlığın ortak bir arayışıdır.

Bu noktada Bediüzzaman Said Nursî ve onun düşünce çizgisini devam ettiren Fethullah Gülen ile Habermas arasında kurulabilecek ilişki, günümüz dünyasında birlikte yaşama arayışlarını anlama açısından önem arz etmektedir. Fakat bu teorik çerçeve, şöyle bir soruyu akla getirir: “Acaba farklı inançların, kültürlerin ve akıl biçimlerinin bir arada yaşayabilmesi mümkün müdür?”

Bu soruya Habermas'ın nasıl cevap verdiğini anlayabilmek için öncelikle onun düşünce dünyasını oluşturan arka plana kısaca bakmakta fayda var. 14 Mart 2026'da vefat eden Habermas, 1929 Düsseldorf (Almanya) doğumludur. Çocukluk yıllarını II. Dünya Savaşı'nın gölgesinde geçirmiş olması, totaliter rejimlerin dili bir tahakküm aracı olarak kullanımına bizzat tanıklık etmesine yol açmış; bu deneyim, onun düşünce dünyasında derin ve kalıcı izler bırakmıştır. Onun için mesele sadece düşünmek değil, konuşmanın ahlakını kurmaktır. O, Frankfurt Okulu'nun* ikinci kuşak temsilcileri olan Theodor Adorno ve Max Horkheimer'in eleştirel teorisini daha ileri taşıyarak iletişimi merkeze alır. Ona göre modern çağın en büyük krizi, aklın bir araç hâline getirilmesidir. Hakikati araması için insana verilen akıl, asıl mecrasından saptırılmış ve sadece üstün gelme vasıtasına dönüştürülmüştür.¹

Habermas'ın bu tespiti, onu yeni bir akıl anlayışı geliştirmeye sevk eder. Buna göre günümüz çağdaş toplumu, farklı inanç ve dünya görüşlerinin bir arada yaşayabileceği bir iletişim alanı oluşturabilirse, beraber yaşamak mümkün olabilir. Bu anlayışta akıl, anlamaya çalışan bir yeti hâline gelir. İnsanlar, ideal bir konuşma ortamında bir araya geldiklerinde güçten bağımsız olarak en güçlü argümanlara yönelirler.² Bu düşünce, onun kamusal alanteorisiyle toplumsal bir boyut kazanır. Kamusal alan, bireylerin korkmadan konuşabildiği, farklılıkların bir avantaj olarak görüldüğü ve hakikatin birlikte arandığı bir hayat tarzı olur.³ Bu zemin üzerinde yükselen müzakereci demokrasi sadece sandığa indirgenmez; konuşma ve anlaşmanın bir süreci olarak tanımlanır.⁴

Onun bu tezi, 20. yüzyılın sonlarında ortaya atılan medeniyetler çatışması fikriyle de tezat oluşturur. Samuel P. Huntington tarafından dile getirilen bu düşünce, Soğuk Savaş sonrası dünyanın kültürel ve dinî fay hatları üzerinden bölüneceği şeklindedir. Özellikle İslam ve Batı arasında derin ve uzlaşmaz farklar vardır ve bu nedenle söz konusu yaklaşım, dinler arası farklılıkları bir çatışma sebebi olarak görür.⁵

Habermas bu karamsar tabloya iletişimsel akılfikriyle alternatif bir imkân sunar. Ona göre dinler ve kültürler arasındaki farklılıklar, doğru bir iletişim zemini kurulursa çatışmaya değil, karşılıklı öğrenmeye, tanışmaya dönüşebilir. Nitekim onun post-seküler toplum fikrine göre din, modern dünyada varlığını sürdürmeye devam edecektir. Ancak bunun için dinî dilin, kamusal alanda herkesin anlayabileceği ortak ve erişilebilir bir ifade biçimine dönüştürülmesi gerekir.⁶ Bu yapılabilirse din, kamusal tartışmaya katkı sağlayabilecek hatta çok ciddi çözümler sunabilecek evrensel bir kaynaklık teşkil eder.

Bu yaklaşım, İslam düşüncesinde Bediüzzaman Said Nursî tarafından Habermas'tan çok önce benzer şekilde dile getirilmiştir. Nursî, insanların korkmadan konuşabildiği ve hakikatin birlikte arandığı çoğulcu bir düşünce sistemini münazarave meşveret⁷ kavramları üzerinden ele alır. Ona göre hakikat, baskıyla değil, serbest tartışmayla ortaya çıkar. "Hem tesâdüm-ü efkârdan ve tehâlûf-ü ukûlden hakikat tamamıyla tezâhür eder." sözü onun önemle üzerinde durduğu bir meseledir. O, hak namına, hakikat hesabına fikirlerin çarpışmasından maksadın, ana meselelerde ittifak ettikten sonra vesile ve vasıtalarda farklı görüşleri dile getirmek⁸ olarak görür. Ayrıca hakikatin ortaya çıkışını müdâvele-i efkâr ve tesâdüm-ü efkâr⁹kavramlarıyla açıklayan Bediüzzaman, insanların fikirlerini serbestçe ifade edebildiği bir ortamda, farklı fikirlerin özgürce ifade edilmesinden hakikatin doğacağını belirtmiştir.

Nursî'nin bu teorik yaklaşımı, toplumsal düzeyde meşveret kavramıyla somutlaşır. Meşveret ise bu anlayışın toplumsal bir karşılığı olup kararların ortak akılla alınmasını temel bir ilke olarak görür. Onun konuyla ilgili şu ifadesi çok dikkat çekicidir: Müslümanların hayat-ı içtimaiye-i

İslâmiyedeki saadetlerinin anahtarı, meşveret-i şer'iyedir.¹⁰ Bu vurgu fikir alışverişinin, insanî bir yöntem olmasının ötesinde dinî ve ahlâkî bir zorunluluk olduğunu ortaya koyar. Bu yönüyle onun düşüncesi, Habermas'ın müzakereci demokrasi anlayışıyla güçlü bir paralellik arz eder ancak Habermas, bu süreci seküler bir rasyonaliteye dayandırırken Nursî akıl ile vahyi birlikte ele alır. Bu çizgiyi, sonraki dönemde Fethullah Gülen Hocaefendi pratik bir zeminde daha da ileri taşır. Dolayısıyla Gülen'de diyalog, yani fikir alışverişi teorik bir hakikat arayışından ziyade, toplumsal barışı inşa etmenin bir aracı olarak belirir. Bu yaklaşımın somut örneklerinden biri, 1998 yılında Papa John Paul II ile Vatikan'daki görüşmesidir. Bu buluşmada dinler arası ilişkilerin çatışma zemininde değil, ortak değerler üzerinden kurulması gerektiğini vurgulayan Gülen; özellikle eğitim temelli iş birliklerini öne çıkarmıştır. Bu çerçevede öğrenci değişim programları geliştirilmesini, Harran Üniversitesi bünyesinde üç dinin birlikte okutulduğu bir fakültenin açılacağı fikrini dile getirmiştir.¹¹ Bu öneriler, diyalog ve fikir alışverişini teorik bir söylem olmaktan çıkarıp kurumsal ve sürdürülebilir bir barış projesine dönüştürmenin somut bir göstergesidir.

Bu üç yaklaşım birlikte değerlendirildiğinde aralarındaki kesişim noktaları ve olası farklılıklar daha görünür hâle gelir. Habermas için diyalog ve fikir alışverişi, hakikatin üretildiği epistemolojik bir süreçtir. Nursî için münazara ve fikir alışverişi, hakikatin ahlâkî sınırlar içerisinde ele alınmasını gerektiren bir durumdur. Gülen için ise diyalog ve fikir alışverişi, öncelikle birlikte yaşamının zeminini oluşturan bir barış dilidir. Bu üç yaklaşım, farklı önceliklere sahip olsa da ortak bir noktada buluşur. Bu buluşma, insanlar dilerse konuşarak, görüşerek ve diyalog kurarak toplumlar arasında oluşturulmak istenen çatışmaların önünü alabilir. Bu ortak zemin, özellikle farklı din mensupları arasındaki ilişkiler söz konusu olduğunda daha da kritik bir anlam kazanır. Bu üç önemli düşünce insanının getirdiği açılım, Huntington'ın ileri sürdüğü medeniyetler çatışması tezini tersine çevirerek bütün insanlığın faydasına olacak şekilde medeniyetler buluşmasına dönüştürebilir. Habermas, bunu rasyonel iletişim üzerinden yaparken Nursî, iman ile akli uzlaştırarak dinin çatışma değil, anlam ve anlaşma kaynağı olduğuna vurgu yapar. Gülen ise diyalog ve hizmet pratiğiyle farklı inançların bir arada yaşayabileceğini somut örneklerle gösterir.

Gülen'in bu yaklaşımı akademik dünyada ses getirmiştir. London School of Economics'te düzenlenen ve birlikte yaşama ve diyalog temasını ele alan bir konferansta Amerikalı akademisyen Richard Penaskovic, "Gülen'in Medeniyetler Çatışması Tezine Cevabı" başlıklı bir tebliğ sunar. Penaskovic burada dikkat çekici bir karşılaştırma yaptıktan sonra sözünü şöyle bağlar: Huntington nerede çatışma görüyorsa Gülen orada barış görür. Huntington'ın İslam-Batı ilişkisine dair karamsar perspektifine karşılık Gülen, umut ve iyimserlikten söz eder.¹² Bütün bu tartışmalar bizi tekrar başlangıçtaki temel soruya götürür: "Acaba insanlık, farklılıklarıyla birlikte, barış içinde bir arada yaşayabilir mi?" Bu soruya verilen cevaplar, modern dünyanın geleceğini de belirleyecek nitelikte olacaktır. Bu noktada, Habermas'ın teorik çerçevesi, Nursî'nin iman-akıl dengesi ve Gülen'in diyalog pratiği birlikte düşünüldüğünde, bireylerin korkmadan konuşabildiği, farklılıkların bir avantaj olarak görüldüğü ve hakikatin birlikte arandığı yeni bir dünya kurma ihtimalinin hiç de zor olmadığı görülecektir.

Bu ihtimal aynı zamanda bir sorumluluğu da beraberinde getirir. Bugün en çok ihtiyaç duyulan şey, bu üç yapıcı düşüncenin yeniden canlandırılmasıdır. Çünkü hakikat, sadece doğruyu söylemekte değil, aynı zamanda başkalarının düşüncelerini saygıyla dinleyebilme cesaretinde gizlidir.

* 20. yüzyılın başlarında Almanya'da ortaya çıkan ve toplumu, kültürü ve modernliği eleştirel olarak inceleyen bir düşünce geleneğidir. Adını, Frankfurt School'un kurumsal merkezi olan Institute for Social Research'ten alır.

Işık evler I

Işık evler, ışık süvarilerinin kışlaları, hak erlerinin halvethane ve zaviyeleri, gözlerini ilim ve marifetle açıp-kapayan kudsîlerin varidat iklimleridir. Tadını, havasını, rengini, rayihasını ötelere alan ışık evler, dünyada, ukba yamaçlarına kurulmuş ve fizik ötesi âlemlerin rasathaneleri gibidirler. Onların aydınlık ikliminde en müptedi insanlar bile mikro âlemin en sırlı koridorlarında rahatlıkla dolaşabilir ve makro âlemin en girift, en ürpertici derinliklerini bir solukta geçer; geçer de hareket noktasının aydınlığı sayesinde kara deliklerin merkezine ışıktan tahtlar kurarak inanca açık sinelere tefekkür, marifet ve zevk-i ruhanî tayfları salarlar.

Işık evler, hangi şehir, hangi mahalle ve hangi sokakta bulunursa bulunsun, ötelere açık iç yapılarının remzi olan kapıları, pencereleri ve binaların ön cephesinden caddeye sarkan cumbaları gibi balkonlarıyla, her zaman emsali evlerden birkaç adım ötede buldukları hissini uyarır ve sonsuza açılmaya namzet ruhlar için âdeta birer terminal, birer liman vazifesi gördüklerini hatırlatırlar. Gönül gözleriyle bu terminal ve bu limanlarda dolaşmasını bilenler, gün gelir, ulaşacakları sahillerin rüyalarıyla o kadar mâverâileşirler ki kâh gözlerini yumar burayı dinler, oranın diliyle cevap verirler; kâh oraya ait soluklarla coşar, buradan nefeslerle neler neler fısıldarlar...

Işık evler, çevrelerindeki bina yığınları itibarıyla, tıpkı hâle içinde yıldızlar topluluğuna nur âyetini tefsir eden bir mehtap veya ebedî nur, ebedî huzur arayanları firdevslere ulaştırma yolunda kurulmuş birer han gibidirler.. dikkatle bakanlar için her zaman, bu ışık yalılarının iç yapıları ve derinliklerinde “Allah onların, (diğer binalardan daha ziyade) yükseltmelerine ve (her şeyden yüksek, yüce) isminin oralarda anılmasına, (dört bir yanda gürleyen yasak velvelelerine rağmen) izin verdi; içlerinde sabah-akşam O’nu tesbihlerle yâd eden öyle yiğitler var ki ne ticaret (ve ticaretteki kazanç cazibesi) ne de alım-satım, Allah’ı zikirten, namazlarını dosdoğru yerine getirmekten ve zekâtlarını bihakkın eda etmekten onları alıkoymaz; (zira) onlar, kalblerin (mehafetle) ve gözlerin (hayret ve dehşetle) döneceği günden korkar (ve tir tir titrerler)”[1] hakikatinin nümâyan olduğu hissedilir.

Bu evlerde herkes hemen her zaman –tabîî, düşüncesinin berraklığı ölçüsünde– hem kendi benliğinin derinliklerinden hem de bütün varlığın ruhundan kopup gelen bir şiiri dinler gibi olur ve yine bu evlerde, uyanık her gönül, ışık çağından günümüze kadar uzayıp gelen renk renk ve asırlara sinmiş pek çok hatıraların, hatıraların bağrında tüllenen hülyaların inşirah veren veya inleyen birer nağme hâline geldiğini duyar, hisseder; yer yer hüznle buruklaşır, zaman zaman da sevinçle kanatlanır ama mutlaka o sihirli dönemlerin büyüsunün tesirinde kalır ve mahmurlaşır...

Bu evlerde idrak edilen aydınlık gün ve gecelerin içinde insan âdeta bir saadet rüyası yaşar; bu büyülü dünyada her şeyi neş’eye, sevince çeviren öyle sihirli anlar ve dakikalar olur ki insan, buğu buğu dört bir yandan gelip ruhunu saran bayılıcı mutluluklar karşısında, muvakkaten dahi olsa, dünyada olduğunu unuttur ve bu tatlı rüyadan kat’iyen uyandırılmak istemez.

Bu evlerde, imanı, ibadeti, duayı, zikri, fikri, uhuvveti, vefayı ötelere ait derinlikleri ile duyup-yaşama bahtiyarlığına erenler, âdetâ her an yeniden doğar, baharlar gibi duygularıyla yeşerir, derken çeşit çeşit varidatla dolgunlaşan o kendilerine has hava bütün gönüllerini bir saadet vaadiyle kaplar ve çok defa onların hayra açık sinelerinde Cennet yaylalarının ferahlatıcı esintileri duyulur.

Bu evlerde her fecir, bir fetih ve zafer rengiyle tülленir; onların her köşesinde, evrâd u ezkâr gülbanklar gibi gürlер; gönüllerde başlayıp verâlara uzanan yolların ta öbür ucu görünür ve bu evlerin kutlu sakinleri her yeni güne, itminan dolu, lezzet dolu masmavi duygularla uyanırlar; uyanırlar da ne fâniliğın kırıp dökен, saçıp savuran fırtınalarını duyar ne de zevalin burkuntulu mırıltılarından müteessir olurlar. Zira onların dört bir yanıyla nurlara açık dünyalarında, yokun, yokluğun yeri yoktur. Onların nazarında, yeryüzündeki bütün toplanıp-dağılmalar, gelip-gitmeler askerin kışlada, talebenin mektepte toplanıp dağılmasından, gelip gitmesinden farksızdır. Toplanırken talim ve terbiye için toplanırlar; dağılırken de bu kışla ve bu mektepte elde ettikleri temiz duygu, nezih düşünce, güzel ahlâk, imanlı fazilet ve Yaratan'la irtibatlarının mükâfatını almak için dağılırlar.

Onlar için burada geçirilen günler tıpkı bir temaşa zevki içinde geçirilir; ötelere seyahat da bir sıla iştiyakı ve asıl vatana kavuşma neş'esiyle. Burada kaldıkları sürece, hep iman bağ ve bahçelerinin zümrüt tepelerinde dolaşır; bol bol irfan ve iz'anlarının meyvelerinden yerler.. ötelere davet ve terhis vakti gelince de bir yeni hayata uyanıyor gibi sevinçle göç eder giderler. Işık evlerde, hava kararıp gece o sihirli atmosferiyle her yanı sarınca, birdenbire her şeyin dili ve edası değişir; her ses, kalb atışlarının ritmine uyar, her söz bir büyü halini alır; açık beyan yerini remizlere, işaretlere bırakır ve evin içi, sabah saatlerinde güneşe uyanan bir kovana döner; derken sırlı ve sihirli gelip gitmeler başlar. Çiçek-kovan arası gelip giden arılar gibi, ışık almak, ışık vermek ve nurdan düşüncelerle petekler örmek için bu büyüü konup kalkmalar ta gece yarısına kadar sürer. Hemen herkesin ruhunda ayrı bir derinlik oyan geceler, ışık evlerin ışık süvarilerine dâhiyane ilhamların kapılarını aralar; onları dâhiyane düşündürür, dâhiyane konuşturur ve onlara, gönüllerine benzeyen yüksek mefkûreler, hülyalarına benzeyen renkli arzular aşılar ve sırlarının altındaki en gizli fikirleri ortaya çıkarır. Onları geçmişin hatıraları ile mest eder ve geleceğin hülyalarına doğru şahlandırır.

Her şeye ledünnî bir lezzetin sindiği ve gönüllerin, güzelliğe, ümide, neş'eye, aşk u şevke kaydığı teheccüd saatlerinde, gözden gönüle, gönülden ta fezanın derinliklerine kadar, her yerde karanlıkların bozguna uğradığı ve her yanı ışıktan bir atmosferin sardığı hissedilir. Bu hülyalı mavilikler içinde, evlerde, sokaklarda, yol boylarında göz kırpan ışıklar, yıldızlarla bitevî bir tablo teşkil ediyor gibi uç uca, yan yana gelir ve bu iki dünya arasında gelgitler başlar ve her şey, herkes âdetâ semavileşir... Her şeyin iç içe girdiği bu masmavi dakikalarda ışık evler, sihirli bir ülkenin büyüü şatoları gibi, semtinden geçenleri içine çağırır, bağırına alır; onların gözlerine ziya çalar, gönüllerini aydınlatır; onları, karşı koyamayacakları mânâ anforlarında dolaştırır; ruhlarına varlığın ve var olmanın güzelliğini fısıldar ve onların vicdanlarına hiçbir zaman tesirinden kurtulamayacakları ilham esintileri, semavîlik yüklü sesler ve sözler yüklerler. Işık evler, gelmiş-geçmiş mukaddes binaların en velûdu, en doğurganıdırlar; oralarda ışığa uyanan herkes, hemen karanlıkla hesaplaşmaya geçer; ona karşı kıyam eder ve bu duygusunu da her yerde bir mum yakmak suretiyle hayata aktarmaya çalışır. Bu itibarladır ki ışık evlerin çoğalıp gelişmesi, tasavvurlar üstü ve hendesîdir. Hatta çok defa, kudsîlerin kudsîlik sınırlarını zorlamaları ölçüsünde hendesî katlanmaların da aşıldığı görülür. Hem öyle bir aşılır ve öyle bir

görülür ki ne asırlık karanlık düşünceler ne her yerde onlar için bir tuzak kurup bekleyen karanlık ruhlar ne de onları yakın takibe alan dış kaynaklı sapık zihniyetler, birer tecelli sırrıyla zuhur eden bu aydınlık evlerin çoğalma hızını engelleyemez ve onların önünü kesemez; nasıl kesebilir ki onlar Kudreti Sonsuz tarafından gündüzleri ve ortalık ağardığında nimete şükür duygusu meşcereliğinde, geceleri de nikmetleri aşma seralarında sürekli gelişip çoğalmaya göre programlanmışlardır... Ortaya çıktıkları günden bu yana, gecelerin en karanlık anları bile onların sesini kesememiş ve susturamamıştır. Sesini kesmek, susturmak şöyle dursun, ışık evler ve ışık evlerin derinliklerinde kendilerini huzura, sükûnete ve itminana salmış bu gönül erleri, o aydınlık dünyalarda hep Hızır'a ait nağmeler dinlemiş ve Cibril soluklarıyla yay gibi gerilmişlerdir. Geceler, sırlı varidatıyla her zaman onlara bir mûsikî gibi tesir etmiş ve duygu duygu onların gönüllerine damlamış; sabahlar, birer "ba'sü ba'del mevt" yeniliğiyle onları kucaklamıştır. Onlar hiçbir zaman mutlak boşluk, mütemadi karanlık yaşamamış; hiçbir zaman bitevî sükût ve sürüp giden tevakkufa takılmamışlardır.

Onlar, zamanın sükûtlarla dolu, bunaltıcı ve hummalı günleri altında bile, ruhî rabitaları sımsıkı, arzu ve emelleri dipdiri, iradeleri de çelik gibi öyle yiğitlerdir ki gönüllerinin mağriplerinde de maşrıklarında da her zaman tulûa açık yaşamış ve varlığın sise-dumana büründüğü, her yanda hazan çağıladığı, renklerin, renklerde güzelliklerin ağlayışa kapandığı en buhranlı günlerde dahi en içli, en ledünnî, en zevkli dakikalar yaşamışlardır.

Evet, hazan en gamlı mûsikîlerle coştığı, coşup gönüllere dolmaya başladığı, insanî duygular itibarıyla saadetin tâli'sizliğe, neş'enin hüzne yenik düştüğü demlerde dahi onlar iliklerine kadar bir aşk u vuslat heyecanıyla tütmüş ve köpürmüşlerdir. Her zaman en tatlı neticelerle noktalanan en güzel saatler, onların gönüllerine boşalttıkları parça parça mutlulukların yanında, daha büyük bir saadet ümidini fısıldamayı da ihmal etmemiştir. Dolayısıyla da onlar, her an daha derin bir aşk u iştiyak iklimine kaymış ve daha duru, daha canlı bir vuslat heyecanıyla coşmuşlardır.

[1] Nûr sûresi, 24/36-37.

Sızıntı, Ocak 1992

Işık evler II

Mânâ köküyle gidip ta "Dârü'l-Erkam"lara dayanan ışık evler, bir yakın geçmişte, yine aynı safvet, aynı keyfiyet, aynı ruh ve aynı heyecanla, hem de eskinin tat, rayiha ve lezzetiyle, birer mütevacız çardak, birer minik kulübe hâlinde ortaya çıkmış ve ideal sinelerin hüzünleriyle imanın, ümidin, aşkın birleştiği sınırdaki bir çağlayan sesi vermeye başlamıştı. Bu ses yıllarca duyup dinlediğimiz, yeis ve hasretle buruk bir ızdırıp iniltisi değil; tatlı bir hicran sesi ve zevk ritimli bir "dâüssıla" âvâzıydı. Bu âvâzın ulaştığı her yerde cephe sistemleri bahara kayıyor, cemreler

“ba’sü ba’del mevt” naraları atıyor; çiçekler kemer kuşanıp bezme koşuyor, güller heyecandan mosmor kesiliyor, nergisler gözlerini açıp-kapayıp hayat solukluyordu. Hemen her şeye dirilme ruhunun sindiği bu esnada ışık evler, ledünnî derinliklerinde şevk-tasa, neş’e-inilti, keder-safa buğularını karıştırıp macunlaştırarak bembeyaz bahar bulutları gibi imrendirici, çeşitli dalga boyundaki ışık tayfları gibi bütün varlığın ufkunu sarıcı ve en mahir ellerle en has ibrişimlerden örülmüş dantelâlar gibi gözleri, gönülleri okşayıcı düşünce sistemleri, aşk ve heyecan meltemleri ve fecir şakıyan beyanları ile ruhlarda silinmez izler bırakan mesajlar sunuyorlardı...

Bu ülkede yıllar ve yıllar matemle inlemeye itilmiş nesiller, ruhlarındaki kasvetleri dağıtıp tâli’lerinin önünü kesen karanlıkları yırtacak ve onları alıp aydınlıklara çıkaracak fevkalâdeden bir inayet eli düşleyip durmuşlardı. Işık evler, gökler ötesine açık o nurefşân iklimleriyle, hülya ve ümit, tahassür ve hicran, ızdırıp ve hafakan dolu bütün sinelerin böyle bir beklentisinin cevabı oldu ve gönüllerimizde Cennet yamaçları gibi açtı. Bu yeni baharın dağ-dere, ova-oba her yanında ruhlarımıza yağın sesler, peygamber solukları gibi yankılandı ve her yeri âdeta, üzerinde Cibril’in at koşturduğu, Hızır’ın seccadesini serip namaz kıldığı zümrütten tepeler hâline getirdi ve yine bu soluklar, sanki bize, bütün bütün görüş ufkumuzu kapayan ürpertici bir sahranın gulyabanilerle dolu derinliklerinde, büyülü sınımsız vahalardan ve amber kokulu geleceğin tatlı rüyalarından mesajlar sunuyordu...

Hemen her zaman nazla gerilip niyazla dalgalanan bu sesler, içinde bulunduğumuz ızdıraplı anları, tatlı saatlere, karanlık günleri de aydınlık yıllara çeviriyor; yer yer varlığın mânâ ve kıymetini, var olmanın sevinç ve şuurunu ruhlarımıza duyuruyor; zaman zaman da hayatın sığ ve anlamsız gibi görünen yanlarındaki gizli derinlik ve muhtevanın çehresinden perdeleri bir bir kaldırıyor; pek çok ilham ve tasavvur silsilelerini birbirine bağlıyor, birleştiriyor, bütünleştiriyor ve gözlerimizin önüne en büyüleyici motifleri seriyordu. Acının tatlıya bir buud teşkil ettiği, kederin keyfe derinlik kazandırdığı, kahrın lütfâ omuz verdiği bu büyülü dünyada her şey âdeta bir lezzet olup çağlıyordu.

Bu hâl, bu sezîş ve duyuş hiç değişmeden, kanunların keyfilikten kaynaklandığı; cebrî, keyfî, küfrî düşüncenin kanunların yerini aldığı istibdat dönemlerinde de hep böyle oldu. Evet, baskının, baskınların ve baskın ihtimallerinin tehdidi altında bile ışık süvarileri, hiçbir zaman ışık etrafında bir araya gelmekten, ışık alıp-vermekten, ışık soluklamaktan, ışıkla gerilmekten ve zulmetlerin bağrına ışık göndermekten geri kalmadılar; ama bilmem ki, günümüzün nesillerine, o günkü körlüğü-sağırılığı ve bu körler ve sağırılar dünyasında maruz kalınan onca çileyi, onca ızdırabı ve bu arada gerçekten inanan insanların da duyup hissettikleri o tasavvurlar üstü ruhanî zevkleri anlatmak mümkün olabilecek mi?

Evet, o günlerde acı-tatlı her şeyin ayrı bir zevki, ayrı bir lezzeti vardı: Mahkemeler, takipler, tarassutlar, gözaltılar, sürgünler –hâlâ aynı şeyleri yaşayanlara Allah sabr-ı cemîl versin!– biri biter biri başlardı da, Kur’ân talebeleri “makam-ı hayret”te bulunuyormuşçasına, olup-biten her şeyi derin bir temaşa zevkiyle seyrederek, kıymet sınırlarını aşan vazife ve mazhariyet derinlikleriyle şevkten şevke girerlerdi... Hakk’ın kazası yerine gelip olanlar olup bittikten ve elemeler, acılar yerlerini keyiflere, lezzetlere bıraktıktan sonra da, maruz kaldıkları bütün kötülükleri, bedlikleri, hoyratlıkları, hatıraların içine sinmiş birer zevk zemzemesi hâlinde hisseder; lütfu da hoş, kahrı da hoş Yüce Yaraticılarına karşı minnet ve şükranla iki büküm olurlardı.

Işık evlerin, kudret ve irade esintileriyle tohumlar gibi dört bir yana saçılıp zuhur ve tecelli yamaçlarında çoğalmasıyla, hikmet ve inayet düzlüklerinde büyüüp gelişmeleri, gelişip kabuk

değiştirmeleri aynı zamana rastlar. Evet, belli bir döneme kadar birer birer, ikişer ikişer çoğalan ışık evler, mübarek bir zaman diliminde birdenbire hendesî katlanmaya geçer ve onar onar, yirmişer yirmişer artmaya başlar ve yine aynı dönemde, küçük ünitelerin yanında, aynı zevk, aynı rayiha, aynı tat, aynı hava ve aynı ruhta, tıpkı birerli kandillerin yerini çok lambalı avizelerin alması gibi, bu minik hizmet yuvalarının yerlerini daha kompleks ışık kaynakları ve birerli yıldız mahiyetindeki münferit evlerin yerlerini de içinde güneşlerin kol gezdiği galaksiler gibi, bütün hayatı kucaklayan entegre ışık evleri alır.

İşte bu dönem, dev nebülözler gibi, her yana kollarını salmış bulunan ışık komplekslerinin, bütün zulmetleri bir bir yırtma, topyekün karanlıklarla hesaplaşma; inanan insanlar arasında her türlü alâkaya merkez, bütün ruhanî zevklere kaynak ve umum manevi ihtiyaçlara merci olma; her seviyedeki insanı, aklı, ruhî, kalbî ve hissî beklentileriyle kucaklama dönemidir. Hem de bir mübarek ışık dağının zirvesindeki gâr'dan, kutlu bir tepenin üstündeki bir yemyeşil çam, bir bereketli katran ağacının dalları arasında kuluçkalanan ikinci ışık dönemine; ondan, bu yeni diriliş ilk defa sinisini açan bir mütevazî çardak ve bir mukassî kulübeciğe ve ondan da yüzlerce, binlerce ışık yuvasına kadar hep aynı çizgi, aynı ruh, aynı düşünce, aynı idrak ve aynı şuurla...

Artık küçük evlerin yanında –Yaratan kem gözlerden korusun!– her şeyiyle tam tekmil dev müesseseler de, o kendilerine has derinlikleri, renkleri, havaları ve şiveleriyle gözlerimize, gönüllerimize sinerek bize uhrevî âlemlerin güzelliklerini yaşatmakta ve ruhlarımıza var olma sevincini duyurmaktadırlar.

Evet, bugün büyüğüyle-küçüğüyle ışık evler, yıllar ve yıllar imana, imandaki huzur ve itminana susamış gönüllere, rahmet yüklü bulutlar gibi, gönderdiği bol bol “âb-ı hayat” ve insanımızın gönül tepelerine saldığı marifet, muhabbet, ruhanî zevk şualarıyla diriliş üfleyen bir İsrail Sûr'u ve vicdanlarını şahlandıran Cebrail solukları olmuştur. Evet, onlara uğrayanlarda pek çok menfi hisler silinmiş, inat ve karşı koyma düşünceleri kırılmış; müdavimleri de kendilerini, Cennet koridorlarında temaşadan temaşaya koşan seyyahlar gibi görmeye, hissetmeye başlamışlardır. Başkalarının eğlenceye, zevke, sefaya giderken duydukları keyfi, neş'eyi, sevinci, tiryakiliği; kudsîler, hem de kat katıyla ışık evlere uzanan yollarda duymuş ve yaşamışlardır. Onlar, bu ışıktan yollarda ve yolların gerçek değerinin teminatı olan bu kutlu yuvalarda düşünölen, söylenen, okunan şeyleri, ötelerden gelmiş ilham esintileri gibi karşılamış, gökleri aşıp gelen soluklar gibi dinlemişlerdir...

Ve yine onlar, bu evlerde bugün hâlâ çoklarının akıl erdiremedikleri, bilemedikleri sırlarla tanışır, sema kapılarının aralandığını hisseder gibi olur, kapı aralarından sızıp geldiğine inandıkları varidatla bütün bütün uhrevîleşir, kendilerinden geçer ve yerlere serilirler.

Bu ışıktan helezonlarda yükselmeye namzet bahtiyarlar, her zaman yüzlerce zevk ve lezzeti birden duyar ve tadar ve her an ayrı bir hazzın kolları arasında “Bir bu kadar zevke yüz ömür kâfi değil.” der, tâli'lerine tebessüm ederler. Onların, ışık evlerin derinliklerinde duyup hissettikleri, hissedip yaşadıkları bu rengârenk hayatı, onlarla aynı duygu ve aynı düşünceyi paylaşmayanların ve hele şartlanmış dimağların, bedenine yenik düşmüş ruhların, kendi çalım ve gururu altında ezilmiş bahtsızların duyup anlamaları mümkün değildir.

Evet, kalblerinin balansını, imana, Kur'ân'a, iman ve Kur'ân'ın gönüllere boşalıtığı irfana göre ayarlayamamış tâli'sizler, ne bu ufku kavrayabilir ne de gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve beşer tasavvurlarını aşan bu derûnî hazları idrak edebilirler.

Sızıntı, Şubat 1992

Varlığın mânâ buudu

Varlığın mânâ buudu, ona açık olanlar için kat'iyen bir vehim, bir hayal, bir kuruntu, bir hezeyan değil; o bir vak'a ve bir iç sistemdir. Varlığımızın, kabul edilir şekildeki izahı, hayatımızın sırrı, yaratılışımızın gayesi, ebediyetle alâkalı arzularımızın gerçekleşmesi ve bütün bu hususlarla alâkalı düşüncelerimizin inandırıcı ve tatmin edici olabilmesi, vehimlerimizin, kuruntularımızın eriyip gitmesi ancak böyle bir mânâ buuduyla kabil görünmektedir. Mânâ buudu, icmâlî imanın yolu, marifetin, onu zirvelere taşıyan ışıktan helezonu, aşk u iştihakın burakı, cezb u incizabın da çağrısıdır. Her mü'minin kâinat görüşü, her marifet erinin yol azığı, her aşğın iç dinamizmi, her hak erinin sönmeyen heyecanı hep o buudun engin havuzundan beslenir. Köklerini böyle bir mebbe' ve kaynağa salmış ruhlar, gönüller ve bu ruhlardan, gönüllerden taşan duygular, düşünceler öyle metafizik bir manzume teşkil ederler ki bu sayede, mikro âlemden makro âleme kadar her şey anlaşılır bir tertibe girer ve âdeta her kelimesi yerli yerine oturmuş düzgün bir cümle hâline gelir.

Sebepleri, saikleri bahis mevzuu olmadan herhangi bir şeyin sevilmesi, ona âşık olunması düşünülemez gibi, herkesin her zaman mânâ buuduna açık bulunması da söz konusu değildir. Bazıları, daha doğarken ona açık olarak doğar, bütün bir ömür boyu bu istidadını geliştirir ve belli bir devreden sonra da topyekûn mekânları, zamanları kuşatacak bir istiaba ulaştırırlar. Bunlar, sonsuz denecek ölçüde mânâ ve metafizik derinliğe bir iştihâ içinde hayatlarını sürdürür ve yol boyu hiç doyma bilmeyen açlar gibi yaşarlar. Aynı yollarda, âlemin elde ederek doyunluğa ulaştığı, bulup ülfet ettikleriyle zaman zaman isteksizleştiği maddî ve cisman fenomenlere bedel bunlar, realitenin sınırlarını aşkın, kalbî hayatlarıyla doludizgin hep sonsuz bir iştihakla yepyeni yollarda yürür, farklı menzillerde konaklar, uğradıkları her menzili o andaki hâli ve öncekiler sonrakilerle olan münasebetleriyle bir hikmete bağlar; marifet, muhabbet ve zevk-i ruhanî adına sürekli bir arzu, bitmeyen bir iştihakla Mecnun gibi "Leyla" der dolaşır ve ufuktan ufka koşarlar.

Yaratılanın Yaratan'la böyle bir aşk u iştihak münasebeti, fâni ve gelip geçici varlıkların başkalaşma ve özüyle ikinci bir var oluşa ererek sonsuzlaşma ufkudur. Diğer bir yaklaşımla böyle bir münasebet, aşğın kendi varlığından sıyrılarak, nurânîleşip, manevîleşip, mâşukunun varlığında eriyerek bütün bütün O'nun iradesine teslim olmasıdır. İşte böyle manevî bir zirveleşme sayesinde ki bu noktaya ulaşan her ruh, kendi safveti ölçüsünde şeffaflaşır, zerre iken bütün varlığı istiap edecek bir genişliğe ulaşır ve topyekûn kâinatların bir "ahsen-i takvîm"î hâline gelir. İmanla başlayıp marifetle gelişen, muhabbetle derinleşip aşkla sonsuzlaşan böyle bir münasebet, Hakk'ın bizde aradığına bizim bir çeşit cevabımızdır ki böyle bir münasebet içinde her zaman kemmiyetsiz-keyfiyetsiz Allah görünür ve hep sonsuz bir huzur dalgaları durur. İnsanlığın İftihar Tablosu'ndan bütün enbiya ve evliyaya uzanan çizgide binlerce ruhu, hatta çizgi farklılığı içinde Musset'ten Pascal'a, St. August'tan Jeans'a kadar binlerce aşk kahramanını pervaneler hâline getiren böyle bir haz ufkuna karşılık; insanın düşünce atmosferini karartan, onun gönlünü kasvetle bürüyen, hatta bütün bir hayatı onun için kuyu içinde kuyu hâline getiren firavunca zulüm ve çalım, nemrutça inhıraf ve çarpıklık, Nietzsche'ce hezeyan ve çılgınlık, Schopenhauer veya Maarrî'ce ufuksuzluk ve bedbinlik ise tam bir felaket mustatildir. Birincilerin bu dünyayı, insanî kemalât ve semavîleşmenin bir helezonu gibi kullanmalarına mukabil, ikinciler, kendi ruhlarında hâsıl ettikleri karanlıklara gömülerek kendilerini ebedî ölüme mahkûm etmişlerdir.

Daha baştan manevî hayata açık olanlar ya da sürpriz bir inayetle sonradan böyle bir ufka uyananlar –yer yer yolları karanlıklara uğrasa da– hep ışıkla iç içe yaşar ve ömür boyu ziya avlarlar. Öyle ki bunların her sıkıntısı yeni bir açılmanın başlangıcı, her ızdırapları da bir yeni vilâdetin doğum sancısıdır.

Evet, yeryüzünde hemen bütün inşirahlar her zaman sıkıntıyla beslenmiş ve tazyiklerin bağrında gelişmiş; her aşk u şevk dönemi de bir ızdırap ve çile faslıyla gerçekleşmiştir. Yunan düşüncesi kemalini tefekkür ve tecessüs vadilerinde aşk u ızdırapla elde ettiği gibi, Rönesans hareketi de hakikat aşkı ve araştırma iştiağıyla beslenerek gelişmiştir. Bu ölçüde diğer tarihî tekerrürler devr-i dâiminin mânâ buudu ise üzerinde hususî olarak durulmaya değer ayrı bir konu...

Bizim dünyamızda sonsuzluk tutkusu, hakikat aşkı, sistemli tefekkür ve tecessüs başka hiçbir millette olmayacak ölçüde bir patlama dönemi yaşamış ve doğrudan doğruya ya da dolaylı yollarla asırlarca cihana ışıklar saçmıştır. Böyle bir altın çağın arkasının getirilmesini çok arzu ederdik! Ama ne acıdır ki sayılamayacak kadar pek çok sebepten ötürü zaman, sonraki dönemlerde bizim aleyhimize beklenmedik acı yorumlar ortaya koymuştur. Bugün yeniden zamanın cereyanına kendi boyamızı çalabilmemiz için insan üstü gayretlere ihtiyaç var. Böyle bir gayret sergileyip çile ve ızdırapla gerçek karakter ve istidadımızı öne çıkararak, düşünce ve hayat dantelamızı ona göre örgüleyeceğimiz ana kadar da sürüm sürüm olmamızın yanı başında ne kendi orijiniyle dinî hayat ne sanat ne ilim ne de kendi kaynaklarımızdan beslenen bir ahlâkî hareket mümkün görülmemektedir; mümkün görülmemektedir, zira marifet ve aşk sermayesinden mahrum fertler gibi, aynı mahrumiyeti yaşayan milletler de çökmeye, çözülp dağılmaya mahkûmdurlar.

Evet, mânâ derinliği olmayan ve metafizik düşünceye kapalı bulunan ruhlar, gün gelir bütün bütün hayatî dinamiklerini kaybederek, tamamen hazan yemiş yapraklar gibi savrulur giderler. Bir millet bu hâle gelince, yavaş yavaş kültür hareketleri durgunlaşır, genç-ihtiyar her kesimiyle toplum yorgunlaşır, ilim yuvaları şablonculuğa teslim olur; düşünce ve ilim sözcükleri gerçek mânâ ve muhtevalarını yitirir ve her şey tâlî'sizleşen ilim yuvalarının aktörlerine bir caka ve çalım vesilesi hâline gelir. Oysaki, Eski Yunan'da olduğu gibi hicrî 4. asırda, bütün İslam dünyasında ve batının Rönesansa yürüdüğü yıllarda o müthiş gelişmeler hep bin bir sancının bağrında filizlenmiş; hakikat aşkı ve marifet sevdasıyla beslenmiş; sanatla, teknolojiyle resimlendirilmiş, sonra da toplumların ruh ve mânâ değerleriyle uzlaştırılarak tarihe emanet edilmiştir.

Bir iki asır var ki bizim dünyamızda tam bir körlük, ciddî bir ruh zaafı ve kalb aritmisi yaşanmaktadır. Öyle ki gözler hiçbir şey görmemekte, kulaklar hiçbir şey işitmemekte, vicdanlar da her şeyi maddede arayanların “hayhuy”u arasında kendi seslerini duyuramamaktadır. Böyle bir dünyada ilim kör, diyanet topal, sanat mefluç, idare teâruzlar-tesâkutlar ağında tutarsız, siyaset çıkar ve alkışa endeksli, ilim adamları madalya ve plaket peşinde, genç nesiller çakırkeyf, serâzat ve hezeyan içinde, kuvvetliler de istibdat ve zulme kilitli; buna karşılık yığınlar da meskenet ve zilletle inim inimdir. İşte böyle bir toplumda, okuyan, düşünen, araştıran, sanat düşleyen çok insan olabilir ama bunlar içinde çeşitli sefaletlere başkaldıran ve gönüllerinin derinliklerinde inzivaya çekilerek kendi ruh gücünü keşfetmeye çalışan insan sayısı fevkalâde azdır. Buna karşılık, her biri bir putun peşinde, her biri bir beklentinin tarassudunda, ilme saygısız, ahlâka karşı bîgâne, hakikat tutkusu itibarıyla sığ ve kendi değerlerine sahip çıkma açısından da olabildiğine vefasız fertler de sayılamayacak kadar çoktur. Gariptir, böyle bir toplumda, hafife alınan ve her zaman küçük görülen halk yığınları hem sesleri hem sözleri hem de şahsiyetleri itibarıyla; kafaları kalbleri kadar karışık, duyguları düşünceleri kadar tutarsız ve

sürekli mihrap değiştirip duran bir kısım elit kesimden daha istikrarlı bir görüntü sergilemektedirler.

Zannediyorum millet olarak bizim başka şeye değil, bizi böyle bir fakirlik ve uyuşukluktan kurtaracak ve bize kendi ruhumuzun sesini duyuracak "ateşten sine"lere ihtiyacımız var. Öyle anlaşılıyor ki bu samimî sineler her biri âdeta bir magma gibi gönüllerinden fışkırtacakları lavlarla milletimize her yerde yeni mecralar meydana getirip, bizi tâli'imizin ufkuna yönlendirecekleri ana kadar hep bu durgunluğumuzun dezavantajlarını yaşayacak, günde birkaç defa ölüp ölüp dirilecek ve kat'iyen belimizi doğrultamayacağız. Her yerde metafizik ve mâneviyata yönelmenin başladığı şu günlerde, Allah'tan, iradelerimize fer, ufklarımıza da aydınlık bahşetmesini diliyoruz.

Sızıntı, Mart 1998